YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
13 päivänä toukokuuta 1981 *

Asiassa 66/80,

jonka Tribunale civile di Roma on saattanut ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen ensiksi mainitussa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

SpA International Chemical Corporation, Rooma,

vastaan

Amministrazione delle finanze dello Stato

ennakkoratkaisun ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan tulkinnasta erityisesti siltä osin, mitkä ovat interventioelinten hallussa olevan ja rehuissa käytettäväksi tarkoitetun rasvattoman maitojauheen ostovelvoitteesta 15 päivänä maaliskuuta 1976 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 563/76 (EYVL N:o L 67, s. 18) pätemättömäksi julistamisen vaikutukset etenkin kyseisen asetuksen nojalla aiheettomasti maksettujen maksujen osalta, ja toisaalta useiden rehuseoksille myönnettäviä vientitukia koskevien neuvoston ja komission asetusten tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti J. Mertens de Wilmars, jaostojen puheenjohtajat P. Pescatore, A. J. Mackenzie Stuart ja T. Koopmans sekä tuomarit A. O'Keeffe, G. Bosco, A. Touffait, O. Due ja U. Everling,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

julkisasiamies: G. Reischl,
kirjaaja: A. Van Houtte,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Tribunale civile di Roma on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 21.1.1980 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 3.3.1980, ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla useita ennakkoratkaisukysymyksiä, jotka koskevat mainitun 177 artiklan tulkintaa sekä useiden neuvoston tai komission asetusten, joista yksi koskee interventioelinten hallussa olevan rasvattoman maitojauheen pakollista ostoa ja muut rehuseosten vientitukia, tulkintaa tai pätevyyttä.

2 Nämä kysymykset on esitetty riita-asiassa, jossa asianosaisina ovat Italian verohallinto ja pääasian kantajana oleva rehuseosten tuottaja, joka vaatii kyseistä hallintoelintä palauttamaan kantajan antamat tai ainakin tavarantoimittajiensa lukuun rahoittamat vakuudet, jotka mainittu hallintoelin on todennut menetetyiksi, sekä maksamaan vientituet, jotka siltä oli evätty tiettyjen rehuseosten viennin yhteydessä.

3 Jotta rasvattoman maitojauheen varastot saataisiin pienenemään lisäämällä kyseisen tuotteen käyttöä rehuissa, asetettiin 15.3.1976 annetussa neuvoston asetuksessa (ETY) N:o 563/76 (EYVL N:o L 67, s. 18) edellytykseksi sille, että tiettyjen valkuaistuotteiden hyödyntämiseen myönnettäviä yhteisön tukia myönnettäisiin rehunvalmistajille ja että tiettyjen rehuseosten valmistuksessa käytettävät tuotteet voitaisiin laskea yhteisössä vapaaseen liikkeeseen velvoite ostaa tiettyjä määriä interventioelinten hallussa olevaa rasvatonta maitojauhetta. Kyseisen velvoitteen noudattamisen varmistamiseksi vaadittiin, että edellytyksenä tukien myöntämiselle ja tuotteiden vapaaseen liikkeeseen luovuttamiselle oli joko esitettävä todiste rasvattoman maitojauheen ostosta tai annettava ennakolta vakuus, joka menetettiin, jollei ostovelvoitetta täytetty.

4 Pääasian kantaja oli ensiksi antanut vakuudet ja väitteensä mukaan myös rahoittanut joidenkin tavarantoimittajiensa antamia vakuuksia. Tällä tavoin kantaja oli saanut säädetyt tuet, mutta kun tämä sitten jätti täyttämättä

rasvattoman maitojauheen ostovelvoitteen, Italian toimivaltainen hallintoelin ei vapauttanut kyseisiä vakuuksia. Tuodessaan myöhemmin maahan tiettyjä niistä kolmansista maista tulevista tuotteista, joita se käytti rehuseosten valmistuksessa, kantaja noudatti vakuuden antamisvelvoitteelta välttyäkseen väliaikaisen maahantuonnin menettelyä vapaaseen liikkeeseen luovutusmenettelyn asemesta. Tästä oli seurauksena, että kun kantaja kyseisiä rehuja kolmansiin maihin viedessään haki vilja-alan yhteisestä markkinajärjestelystä 29 päivänä lokakuuta 1975 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2727/75 (EYVL N:o L 281, s. 1) 16 artiklassa säädettyjä vientitukia, nämä tuet evättiin sillä perusteella, että kyseisiin rehuihin sisältyi tuotteita, jotka eivät olleet milloinkaan olleet vapaassa liikkeessä yhteisössä, kun taas tukien myöntämisedellytyksenä oli, että kyseiset raaka-aineet olivat peräisin yhteisöstä tai että ne ainakin olivat siellä vapaassa liikkeessä.

5 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut asioissa 114/76 ja 116/76 sekä yhdistetyissä asioissa 119/76 ja 120/76 5.7.1977 antamissaan tuomioissa (Kok. 1977, s. 1211), joissa se ratkaisi useiden kansallisten tuomioistuinten esittämiä ennakkoratkaisukysymyksiä, että neuvoston asetus (ETY) N:o 563/76 ei ole pätevä, koska hinta, joka pakollisesti ostettavasta maitojauheesta oli maksettava, oli vahvistettu markkinaedellytyksiin verrattuna niin suureksi, että sen tuloksena toteutuva kustannusrasituksen jakautuminen maatalouden eri alojen kesken muodostui syrjiväksi, ja koska tällainen velvoite ei myöskään ollut tarpeen tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi eli rasvattoman maitojauheen varastojen myymiseksi.

6 Pääasian kantaja, joka ei ollut asianosaisena riita-asioissa, joissa yhteisöjen tuomioistuimelta tuolloin pyydettiin ratkaisua, on päätellyt edellä esitetystä, että vakuuksia, jotka se oli antanut tai joiden antamisen se oli rahoittanut, ei voitu vaatia eikä etenkään julistaa menetetyiksi, koska niiden tarkoituksena oli taata ainoastaan lainvastaisesti asetetun velvoitteen täyttäminen. Kantaja katsoo lisäksi, että koska sen ainoana tarkoituksena, kun se noudatti väliaikaisen maahantuonnin menettelyä vapaaseen liikkeeseen luovutusmenettelyn asemesta tuodessaan tiettyjä valmistamiensa rehuseosten ainesosia kolmansista maista, oli välttyä kyseisten vakuuksien antamiselta, sen on saatava kyseisille rehuseoksille myönnettävät vientituet samalla tavoin kuin jos kyseiset ainesosat olisivat olleet vapaassa liikkeessä yhteisössä. Toissijaisesti kantaja katsoo, että sillä on joka tapauksessa oikeus tukiin viemiensä tuotteiden viljaainesosien osalta, jotka ovat peräisin yhteisöstä. Kantaja vaatii Italian hallintoelintä palauttamaan tai maksamaan menetettyjä vakuuksia ja evättyjä tukia vastaavat summat.

7 Tämän riidan ratkaisemiseksi kansallinen tuomioistuin on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat kysymykset:

"1) Tuottaako yhteisön asetuksen pätemättömäksi julistaminen perustamissopimuksen 177 artiklan mukaan vaikutuksia *erga omnes* vai sitooko se ainoastaan tuomioistuinta, jolle se on osoitettu, ja jos näin on, voidaanko yhdistetyissä asioissa 28/62, 29/62 ja 30/62 27.3.1963 annettuun tuomioon sisältyvä periaate ulottaa koskemaan pätemättömäksi julistamista?

2) Jos jälkimmäinen olettamus on oikea, onko 15.3.1976 annettu asetus (ETY) N:o 63/76 pätemätön samoilla perusteilla, jotka esitetään asioissa 114/76 ja 116/76 sekä yhdistetyissä asioissa 119/76 ja 120/76 5.7.1977 annetuissa tuomioissa?

3) Jos edellä mainittu asetus on pätemätön, onko yksityisen oikeussubjektin aiheettomasti maksamien summien palauttamista pidettävä niiden periaatteiden mukaan, joille yhteisön oikeusjärjestys perustuu, sallittavana, kiellettynä taikka tietyissä rajoissa tai tietyissä määräajoissa sallittavana, ja jos se on sallittua, merkitseekö pätemättömäksi julistaminen yksityiselle oikeussubjektille mahdollisuutta hakea valtionsisäisen oikeuden mukaisesti pätemättömiksi julistettujen säännösten nojalla aiemmin maksamiensa rahamäärien palauttamista, ja jos näin on, onko kyseinen palautus suoritettava tietyissä rajoissa, tietyissä määräajoissa tai tietyin edellytyksin erityisesti, jos palautusvaatimus koskee määriä, jotka hakija on maksanut tavarantoimittajilleen?

4) Onko yhteisön oikeussääntöjen ja erityisesti 17.1.1975 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 192/75 (EYVL N:o L 25, s. 1), 29.10.1975 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2727/75 (EYVL N:o L 281, s. 1), 29.10.1975 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2743/75 (EYVL N:o L 281, s. 60), 26.3.1976 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 677/76 (EYVL N:o L 81, s. 23), 30.7.1976 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 1871/76 (EYVL N:o L 206, s. 23), 31.8.1976 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 2141/76 (EYVL N:o L 240, s. 17) ja 30.9.1976 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 2372/76 (EYVL N:o L 268, s. 17) perusteella katsottava, että rehuseoksille myönnettävää vientitukea on maksettava yksinomaan viljaainesosien osalta, vai onko kyseisistä säännöksistä ilmenevien yleisten periaatteiden vastaista, että vientitukea myönnetään yhdistetyille

tuotteille ja ainoastaan tiettyjen ainesosien osalta, jos muut ainesosat on tuotu väliaikaisen maahantuonnin menettelyä noudattaen?"

8 Nämä kysymykset voidaan tiivistää kolmeksi pääkysymykseksi. Ensimmäinen koskee yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisumenettelyssä 5.7.1977 antamien tuomioiden vaikutuksia kolmansiin osapuoliin nähden, olivatpa nämä yksityisiä, toimielimiä tai kansallisia tuomioistuimia (ensimmäinen ja toinen kysymys). Toinen koskee vaikutuksia, joita tuomiolla, jossa asetus julistetaan pätemättömäksi, on yhteisön oikeusjärjestyksen ja toisaalta jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksen mukaan niihin rahamääriin nähden, jotka on aiemmin määrätty toimijoiden maksettavaksi mainitun asetuksen perusteella (kolmas kysymys). Kolmas, toissijaisena esitetty kysymys on erityisluonteisempi ja koskee tiettyjen maataloustuotteiden vientitukijärjestelmän tiettyjä erityispiirteitä (neljäs kysymys).

Ensimmäinen ja toinen kysymys

9 Perustamissopimuksen 177 artiklassa määrätään, että yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta antaa ennakkoratkaisu perustamissopimuksen tulkinnasta sekä yhteisön toimielinten antamien säädösten, mukaan lukien neuvoston ja komission asetusten, pätevyydestä ja tulkinnasta. Saman artiklan toisessa ja kolmannessa kohdassa määrätään lisäksi, että kansalliset tuomioistuimet voivat saattaa tai tapauksen mukaan niiden on saatettava tällaiset kysymykset yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäviksi, jos ne katsovat, että kysymys on ratkaistava, jotta ne voivat antaa päätöksen.

10 Edellä esitetyn mukaisesti annettujen tuomioiden ulottuvuutta on arvioitava 177 artiklan tavoitteiden ja sen aseman perusteella, joka kyseisellä artiklalla on perustamissopimuksissa käyttöön otetun oikeussuojajärjestelmän muodostamassa kokonaisuudessa.

11 Perustamissopimuksen 177 artiklassa yhteisöjen tuomioistuimelle myönnetyn toimivallan tarkoituksena on pääasiallisesti varmistaa yhteisön oikeuden yhdenmukainen soveltaminen kansallisissa tuomioistuimissa. Tämä yhdenmukainen soveltaminen on välttämätöntä paitsi silloin, kun kansallisella tuomioistuimella on sovellettavanaan yhteisön oikeuden oikeussääntö, jonka merkitystä ja ulottuvuutta on tarpeen täsmentää, myös silloin, kun sillä on ratkaistavanaan toimielinten säädöksen pätevyyttä koskeva asia.

12 Kun yhteisöjen tuomioistuin on 177 artiklan mukaisesti todennut jonkin toimielimen antaman säädöksen tai muun toimen pätemättömäksi, oikeusvarmuutta koskevat erityisen pakottavat tarpeet on otettava huomioon sen tarpeen lisäksi, että yhteisön oikeutta on sovellettava yhdenmukaisesti. Jo tällaisen tuomioistuinratkaisun luonteesta sinänsä seuraa, ettei kansallinen tuomioistuin voi soveltaa pätemättömäksi todettua säädöstä aiheuttamatta uudelleen vakavaa epävarmuutta sovellettavasta yhteisön oikeudesta.

13 Edellä esitetystä seuraa, että vaikka yhteisöjen tuomioistuimen ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla antama tuomio, jossa se toteaa toimielimen säädöksen, päätöksen tai muun toimen ja erityisesti neuvoston tai komission asetuksen pätemättömäksi, on suoraan osoitettu ainoastaan sille kansalliselle tuomioistuimelle, joka on saattanut asian yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, tällaisen tuomion antaminen on mille tahansa muulle tuomioistuimelle riittävä peruste pitää kyseistä toimea pätemättömänä omaa ratkaisuaan tehdessään.

14 Koska kyseisellä pätemättömäksi toteamisella ei kuitenkaan ole sitä vaikutusta, että se poistaisi kansallisilta tuomioistuimilta niille perustamissopimuksen 177 artiklassa annetun toimivallan, kyseisten tuomioistuinten asiana on arvioida, onko yhteisöjen tuomioistuimen jo ratkaisema kysymys tarpeen saattaa uudelleen yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka se on jo aiemmin todennut yhteisön toimielimen säädöksen tai muun toimen pätemättömäksi. Tämä voi olla tarpeen erityisesti, jos aiemmin todetun pätemättömyyden perusteista, ulottuvuudesta tai mahdollisesti sen seurauksista on edelleen epätietoisuutta.

15 Jos tilanne ei ole tällainen, kansalliset tuomioistuimet voivat täysin perustellusti tehdä itse johtopäätökset siitä, mitä seurauksia yhteisöjen tuomioistuimen toisia asianosaisia koskevassa asiassa antamasta pätemättömyyttä koskevasta tuomiosta on niiden käsiteltäväksi saatetuissa asioissa.

16 Lisäksi on syytä huomauttaa, että kuten yhteisöjen tuomioistuin on 19.10.1977 antamissaan tuomioissa (yhdistetyt asiat 117/76 ja 16/77, Ruckdeschel ja Diamalt, sekä yhdistetyt asiat 124/76 ja 20/77, Moulins de Pont-à-Mousson ja Providence agricole, Kok. 1977, s. 1753 ja s. 1795) todennut, pätemättömiksi todetut asetukset antaneiden neuvoston tai komission on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet yhteisöjen tuomioistuimen tuomion johdosta.

17 Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella ja ottaen huomioon, että toisena kysymyksenään kansallinen tuomioistuin kysyi, kuten sen on sallittua kysyä, onko asetus (ETY) N:o 563/76 pätemätön, kyseiselle tuomioistuimelle on vastattava, että näin todella on 5.7.1977 annetuissa tuomioissa jo esitetyillä perusteilla.

18 Ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava,

a) että vaikka yhteisöjen tuomioistuimen perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla antama tuomio, jossa se toteaa toimielimen säädöksen, päätöksen tai muun toimen ja erityisesti neuvoston tai komission asetuksen pätemättömäksi, on suoraan osoitettu ainoastaan sille kansalliselle tuomioistuimelle, joka on saattanut asian yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, tällaisen tuomion antaminen on mille tahansa muulle tuomioistuimelle riittävä peruste pitää kyseistä toimea pätemättömänä omaa ratkaisuaan tehdessään;

koska kyseisellä pätemättömäksi toteamisella ei kuitenkaan ole sitä vaikutusta, että se poistaisi kansallisilta tuomioistuimilta niille perustamissopimuksen 177 artiklassa annetun toimivallan, kyseisten tuomioistuinten asiana on arvioida, onko yhteisöjen tuomioistuimen jo ratkaisema kysymys tarpeen saattaa uudelleen yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka se on jo aiemmin todennut yhteisön toimielimen säädöksen tai muun toimen pätemättömäksi. Tämä voi olla tarpeen erityisesti, jos aiemmin todetun pätemättömyyden perusteista, ulottuvuudesta tai mahdollisesti sen seurauksista on edelleen epätietoisuutta;

b) että 15.3.1976 annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 563/76 on pätemätön asioissa 114/76 ja 116/76 sekä yhdistetyissä asioissa 119/76 ja 120/76 5.7.1977 annetuissa tuomioissa jo esitetyillä perusteilla.

Kolmas kysymys

19 Kolmannessa kysymyksessä kysytään pääasiallisesti, sovelletaanko yhteisön oikeuden sääntöjä sellaisiin taloudellisten toimijoiden kansallisissa tuomioistuimissa nostamiin kanteisiin, joissa vaaditaan neuvoston tai komission asetuksen mukaisesti maksettaviksi määrättyjen ja maksettujen yhteisön maksujen palauttamista, kun kyseisen kansallisen tuomioistuimen on jätettävä soveltamatta mainittua asetusta yhteisöjen tuomioistuimen todettua sen

tuomiossaan pätemättömäksi. Pääasian tiettyjen erityispiirteiden vuoksi kysymys koskee myös tapausta, jossa rahamääriä, joita vaaditaan palautettaviksi, ei ole maksanut pääasian kantaja vaan jotkut tämän tavarantoimittajat, joille tämä on maksanut takaisin kyseiset rahamäärät.

20 Asetuksen (ETY) N:o 563/76 10 artiklan 2 kohdan mukaan menetetyt vakuudet käytetään niiden interventiokustannusten pienentämiseen, joille maito- ja maitotuotealan yhteisestä markkinajärjestelystä annetussa asetuksessa (ETY) N:o 804/68 (EYVL N:o L 148, s. 13) ei vahvisteta yksikkökohtaista määrää. Tästä seuraa, että vastaavat summat ovat jäsenvaltioiden rahoitusosuuksien korvaamisesta yhteisöjen omilla varoilla 21.4.1970 tehdyn neuvoston päätöksen (EYVL N:o L 94, s. 19) 4 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettuja yhteisön varoja.

21 Saman päätöksen 6 artiklan mukaan mainitun päätöksen 2, 3 ja 4 artiklassa tarkoitettujen yhteisön varojen keruusta huolehtivat jäsenvaltiot, joiden on luovutettava ne komission käyttöön kansallisten lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten mukaisesti. Näin ollen yhteisön lukuun kannettujen maksujen palauttamista koskevat riidat kuuluvat kansallisten tuomioistuinten toimivaltaan, ja niiden on ratkaistava ne sekä muotoseikkoja koskevien että aineellisoikeudellisten sääntöjen osalta oman kansallisen oikeutensa mukaisesti siltä osin kuin yhteisön oikeudessa ei tästä asiasta toisin säädetä tai määrätä.

22 Näin ollen on syytä tarkastella sitä, sisältyikö asetukseen (ETY) N:o 563/76, sellaisena kuin sitä sovellettiin ennen sen pätemättömäksi toteamista, säännöksiä, joilla on vaikutusta yhteisön viranomaisten tai näiden lukuun toimivien kansallisten viranomaisten mainitun asetuksen perusteella haltuunsa saamien rahamäärien palauttamiseen.

23 Tältä osin on syytä huomauttaa, että mainitun asetuksen 5 artiklassa säädettiin nimenomaan, että "ennen tämän asetuksen voimaantulopäivää tehtyjen sopimusten osalta tässä asetuksessa määritellystä järjestelmästä aiheutuva rasitus kohdistuu 2 ja 3 artiklassa tarkoitettujen tuotteiden tai niistä valmistettujen valkuaistuotteiden myöhempiin ostajiin". Tämä säännös merkitsee, että aiemmin tehtyjä kaupallisia sopimuksia voitiin tarvittaessa yksipuolisesti muuttaa, kuten asetuksen johdanto-osan viidennessä perustelukappaleessa todetaan, rasvattoman maitojauheen pakollisesta ostosta aiheutuvan rasituksen jakamiseksi tasapuolisesti kaikkien toimijoiden kesken. Tästä seuraa, että toimijoiden, joita rasvattoman maitojauheen ostovelvoite koski ja jotka siten olivat vaarassa menettää vakuuden, ei ollut tarkoitettu kärsivän mitään

tappioita maksusta aiheutuvan rasituksen vuoksi, koska se vyörytettiin ennen asetuksen voimaantuloa tehtyjen sopimusten osalta automaattisesti myöhempien ostajien maksettavaksi. Kyseisessä järjestelmässä edellytettiin, että asetuksen voimaantulon jälkeen tehtyjen sopimusten osalta sama tulos saavutettaisiin markkinoiden toiminnan ja sopimusvapauden avulla. Koska annettavien vakuuksien suuruus vastasi suurin piirtein ostovelvoitteesta aiheutuvaa rasitusta, vakuuksien menettämisen taloudelliset vaikutukset vastasivat myös niiden taloudellisten toimijoiden osalta, jotka olivat päättäneet panna vakuutensa alttiiksi, rasituksia, joita näille olisi aiheutunut ostovelvoitteen täyttämisestä.

24 Koska kyseisen asetuksen koko soveltamisajan oli olemassa järjestelmä, joka oli suunniteltu erityisesti talouspoliittisen toimenpiteen vaikutusten hajauttamiseksi, annettujen ja menetetyiksi julistettujen vakuuksien palauttamista koskeva vaatimus on perusteeton, vaikka vastaava vaatimus voitaisiin yksinomaan kansallisen oikeuden nojalla toteuttaa menestyksellisesti.

Tältä osin ei ole merkitystä sillä, onko toimija tosiasiallisesti antanut maksusta aiheutuneen rasituksen välittyä edelleen vai onko tämä jättänyt niin tekemättä yrityksensä taloudelliseen strategiaan liittyvistä syistä. Palauttamisen mahdollisuutta sinänsä ei ole etenkään, jos toimijalla itsellään ei ole ollut velvoitetta maksaa riidanalaista maksua vaan tämä on vapaaehtoisesti maksanut kyseisen summan tavarantoimittajilleen ennakkona tai korvauksena tällä tavoin osoittaen näille, että näiden on tosiasiallisesti ollut mahdollista antaa maksusta aiheutuvan rasituksen välittyä edelleen.

25 Kyseistä oikeudellista seurausta ei kumoa se näkökohta, että pätemättömäksi julistettuna asetus (ETY) N:o 563/76 ei ole voinut tuottaa oikeusvaikutuksia. Käsiteltävänä olevassa tapauksessa tarkastelun kohteena ovat ne taloudelliset vaikutukset, joita asetuksessa säädetyn järjestelmän soveltamiseen liittyi silloin, kun kyseisten taloudellisten toimijoiden oli sitä toiminnassaan tosiasiallisesti noudatettava. Sen toteamuksen perusteella, että kyseisessä järjestelmässä toimijoilla tosiasiallisesti oli mahdollisuus vyöryttää niille määrätty maksu myöhempiin taloudellisen toiminnan portaisiin, voidaan päätyä johtopäätökseen, että sen kaltaisessa tilanteessa, josta pääasiassa on kysymys, aiheettoman maksun palauttamista koskevalta kanteelta puuttuu oikeudellinen perusta.

26 Näin ollen kolmanteen kysymykseen on vastattava, että koska neuvoston asetuksen (ETY) N:o 563/76 soveltamisaikana oli olemassa järjestelmä, joka oli suunniteltu erityisesti kyseisessä asetuksessa säädettyjen velvoitteiden

taloudellisten vaikutusten hajauttamiseksi, annettujen ja menetetyiksi julistettujen vakuuksien palauttamista koskeva vaatimus on perusteeton, vaikka vastaava vaatimus voitaisiin yksinomaan kansallisen oikeuden nojalla toteuttaa menestyksellisesti.

Neljäs kysymys

27 Neljänteen kysymykseen annettavan vastauksen perusteella on voitava ratkaista, onko pääasian kantajalla oikeus vientitukeen niiden rehuseosten osalta, joiden valmistuksessa oli käytetty asetuksen (ETY) N:o 563/76 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kolmansista maista tulevia tuotteita, jotka oli tuotu ja jalostettu rehuseoksiksi tullivalvontamenettelyssä, toisin sanoen ilman, että niitä oli luovutettu vapaaseen liikkeeseen yhteisössä.

28 Tämä pääasian kantajan käyttämä menettelytapa mahdollistettiin tietyistä asetuksessa (ETY) N:o 563/76 säädetyn rasvattoman maitojauheen pakolliseen ostoon perustuvan järjestelmän soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä 26 päivänä maaliskuuta 1976 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 677/76 (EYVL N:o L 81, s. 23) 10 artiklan 2 kohdassa. Kyseisen säännöksen mukaan "jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat antaa luvan asetuksen (ETY) N:o 563/76 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tuotteiden (toisin sanoen tuotteiden, jotka voidaan luovuttaa vapaaseen liikkeeseen ainoastaan täyttämällä tietyn rasvattoman maitojauheen määrän ostoa koskeva velvoite) tuontiin niiden jalostamiseksi tullivalvontamenettelyssä, jos kyseiset tuotteet on tarkoitettu kokonaan tai osittain vietäviksi yhteisön tullialueelta jalostettuina tuotteina". Kyseisen säännöksen tarkoituksena oli vapauttaa tiettyjä (asetuksen (ETY) N:o 563/76 3 artiklassa lueteltuja) rehujen ainesosia kolmansista maista tuovat rehujen tuottajat velvoitteesta esittää "valkuaistodistus", toisin sanoen rasvattoman maitojauheen ostovelvoitteesta, jos rehut, joiden valmistuksessa kyseisiä ainesosia käytettiin, vietiin kolmansiin maihin.

29 Maataloustuotteiden vientitukea koskevista yksityiskohtaisista soveltamissäännöistä 17 päivänä tammikuuta 1975 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 192/75 (EYVL N:o L 25, s. 1) 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan vientitukea myönnetään kuitenkin ainoastaan tuotteille, jotka ovat vapaassa liikkeessä yhteisössä ennen niiden vientiä.

30 Asetuksen (ETY) N:o 677/76 10 artiklan 2 kohta ja asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohta yhdessä mahdollistivat sen, että rehujen tuottajat saattoivat valita kahdesta vaihtoehdosta. Ne voivat luovuttaa tuomansa ainesosat vapaaseen liikkeeseen maksamalla vakuuden tai ostamalla säädetyn määrän rasvatonta maitojauhetta, jolloin niiden oli mahdollista saada vientitukea, jos ne myöhemmin veivät kyseiset rehut. Toisaalta ne voivat tuoda samat tuotteet tullivalvontamenettelyä, tässä tapauksessa sisäistä jalostusmenettelyä noudattaen, jolloin niiden oli mahdollista välttyä rasvattoman maitojauheen ostoa tai vakuuden antamista koskevalta velvoitteelta, mutta tällöin asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohta oli esteenä vientituen myöntämiselle niille.

31 Neljännen kysymyksen tarkoituksena on ensiksikin selvittää, onko siitä, että pääasian kantaja noudatti edellä mainitussa 10 artiklan 2 kohdassa mahdollistettua tullivalvontaan perustuvaa tuontimenettelyä ainoana tarkoituksenaan välttyä lainvastaiseksi todetulta ostovelvoitteelta, pääteltävä, että kantajalla on kuitenkin oikeus vientitukiin samalla tavoin kuin jos 8 artiklan 1 kohdassa vaadittu edellytys olisi täyttynyt itsestään.

32 Neljännen kysymyksen tähän osaan on vastattava kieltävästi. Asetuksen (ETY) N:o 563/76 pätemättömyydellä, kuten myöskään sen soveltamiseksi annetun asetuksen (ETY) N:o 677/76 mahdollisella pätemättömyydellä, ei voi olla sitä vaikutusta, että se jollain tavoin vähentäisi asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohdan sitovuutta; kyseisen kohdan mukaan tukea myönnetään ainoastaan tuotteille, jotka ovat olleet vapaassa liikkeessä yhteisössä ennen niiden vientiä.

33 Toisaalta neljännen kysymyksen tarkoituksena on selvittää, eikö pääasian kantajalla ollut kaikista asetuksen (ETY) N:o 563/76 pätemättömyyden seurauksiin liittyvistä näkökohdista riippumatta oikeus vientitukiin asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan perusteella, jonka mukaan "vietäessä yhdistettyjä tuotteita, jotka saavat niiden yhden tai useamman ainesosan perusteella vahvistettua tukea, kyseistä ainesosaa tai kyseisiä ainesosia koskeva tuki myönnetään, jos ainesosa tai ainesosat, joille tukea haetaan, ovat perustamissopimuksen 9 artiklan 2 kohdassa tarkoitetussa asemassa" (toisin sanoen vapaassa liikkeessä).

34 Pääasian kantaja katsoo, että sillä on kyseisen säännöksen perusteella oikeus vientitukeen ainakin niiden viemiensä rehuseosten ainesosien osalta, joita ei ollut tuotu kolmansista maista vaan jotka olivat peräisin yhteisöstä ja jollaisia tässä tapauksessa olivat mainittujen rehujen vilja-ainesosat.

35 Tämä 8 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan tulkinta on hylättävä. Kyseisessä säännöksessä tarkoitetaan yksinomaan niiden yhdistettyjen tuotteiden vientiä, jotka eivät sellaisenaan saa vientitukea, mutta joihin sisältyy tiettyjä ainesosia, joille tukea myönnetään. Tämä ilmenee selvästi jo kyseisen säännöksen sanamuodosta, jossa nimenomaan viitataan yhdistetyn tuotteen yhden tai useamman ainesosan perusteella vahvistettuihin tukiin.

36 Kyseinen säännös ei näin ollen koske niitä yhdistettyjä tuotteita, jotka saavat vientitukea sellaisenaan eli sitä saa koko tuote. Näiden tuotteiden osalta tuen myöntämisedellytyksistä säädetään 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa, jonka mukaan tuotteen kaikkien ainesosien on oltava peräisin yhteisöstä tai siellä vapaaseen liikkeeseen luovutettuja.

37 Rehuseokset kuuluvat yhteisen tullitariffin alanimikkeeseen 23.07 B. Vaikka niille myönnettävä vientituki lasketaan niiden viljatuotesisällön mukaan, tuki vahvistetaan koko tuotteelle, minkä vuoksi tuotteen on täytettävä 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa vahvistettu edellytys saadakseen vientitukea.

38 Näin ollen neljänteen kysymykseen on vastattava:

a) että asetuksen (ETY) N:o 563/76 toteaminen pätemättömäksi ei oikeuta yksittäiseen eikä yleiseen poikkeamiseen asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa esitetystä säännöstä;

b) että kyseisen asetuksen 8 artiklan 1 kohdan kolmannessa alakohdassa tarkoitetaan yksinomaan niitä yhdistettyjä tuotteita, jotka eivät sellaisenaan voi saada vientitukea, mutta joiden tietyille ainesosille sitä voidaan myöntää. Siinä ei tarkoiteta niitä yhdistettyjä tuotteita, jotka saavat vientitukea sellaisenaan ja joihin sovelletaan 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettua edellytystä.

Oikeudenkäyntikulut

39 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Italian hallitukselle, Euroopan yhteisöjen neuvostolle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe

kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Tribunale civile di Roman 21.1.1980 tekemällään päätöksellä sille esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Vaikka yhteisöjen tuomioistuimen ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla antama tuomio, jossa se toteaa toimielimen säädöksen, päätöksen tai muun toimen ja erityisesti neuvoston tai komission asetuksen pätemättömäksi, on suoraan osoitettu ainoastaan sille kansalliselle tuomioistuimelle, joka on saattanut asian yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, tällaisen tuomion antaminen on mille tahansa muulle tuomioistuimelle riittävä peruste pitää kyseistä toimea pätemättömänä omaa ratkaisuaan tehdessään; koska kyseisellä pätemättömäksi toteamisella ei kuitenkaan ole sitä vaikutusta, että se poistaisi kansallisilta tuomioistuimilta niille perustamissopimuksen 177 artiklassa annetun toimivallan, kyseisten tuomioistuinten asiana on arvioida, onko yhteisöjen tuomioistuimen jo ratkaisema kysymys tarpeen saattaa uudelleen yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka se on jo aiemmin todennut yhteisön toimielimen säädöksen tai muun toimen pätemättömäksi. Tämä voi olla tarpeen erityisesti, jos aiemmin todetun pätemättömyyden perusteista, ulottuvuudesta tai mahdollisesti sen seurauksista on edelleen epätietoisuutta.**

2) **Neuvoston 15.3.1976 antama asetus (ETY) N:o 563/76 (EYVL N:o L 67, s. 18) on pätemätön asioissa 114/76 ja 116/76 sekä yhdistetyissä asioissa 119/76 ja 120/76 5.7.1977 annetuissa tuomioissa jo esitetyillä perusteilla.**

3) **Koska neuvoston asetuksen (ETY) N:o 563/76 soveltamisaikana oli olemassa järjestelmä, joka oli suunniteltu erityisesti kyseisessä asetuksessa säädettyjen velvoitteiden taloudellisten vaikutusten hajauttamiseksi, annettujen ja menetetyiksi julistettujen vakuuksien palauttamista koskeva vaatimus on perusteeton, vaikka vastaava vaatimus voitaisiin yksinomaan**

kansallisen oikeuden nojalla toteuttaa menestyksellisesti. Tältä osin ei ole merkitystä sillä, onko toimija tosiasiallisesti antanut maksusta aiheutuneen rasituksen välittyä edelleen vai onko tämä jättänyt niin tekemättä yrityksensä taloudelliseen toimintasuunnitelmaan liittyvistä syistä. Palauttamisen mahdollisuutta sinänsä ei ole etenkään, jos toimijalla itsellään ei ole ollut velvoitetta maksaa riidanalaista maksua vaan tämä on vapaaehtoisesti maksanut kyseisen summan tavarantoimittajilleen ennakkona tai korvauksena.

4) **Asetuksen (ETY) N:o 563/76 toteaminen pätemättömäksi ei oikeuta yksittäiseen eikä yleiseen poikkeamiseen asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa esitetystä säännöstä.**

5) **Asetuksen (ETY) N:o 192/75 8 artiklan 1 kohdan kolmannessa alakohdassa tarkoitetaan yksinomaan niitä yhdistettyjä tuotteita, jotka eivät sellaisenaan voi saada vientitukea, mutta joiden tietyille ainesosille sitä voidaan myöntää. Siinä ei tarkoiteta niitä yhdistettyjä tuotteita, jotka saavat vientitukea sellaisenaan ja joihin sovelletaan 8 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettua edellytystä.**

Mertens de Wilmars Pescatore Mackenzie Stuart Koopmans O'Keeffe

Bosco Touffait Duè Everling

Julistettiin Luxemburgissa 13 päivänä toukokuuta 1981.

A. Van Houtte
kirjaaja

J. Mertens de Wilmars
presidentti